

Danko Zelić

URBIS CONDITOR EX MACHINA

JOŠKO BELAMARIĆ, Osnutak grada Korčule,
Zagreb, Ex libris, 2005., 76 str.
ISBN 953-6310-50-3

Knjiga Joška Belamarića posvećena je jednom od otvorenih pitanja povijesti urbanite- ta na istočnom Jadranu - problemu postanka grada Korčule. Dok je život većine urbanih središta Dalmacije u intervalu *između antike i romanike* moguće, ili se bar tako drži, inter- pretirati zahvaljujući dostatnom nadopunjava- nju sačuvanih struktura i prostornih matrica na jednoj i vijesti o zbivanjima na užem ili širem prostoru na drugoj strani, s Korčulom to nije tako. Usprkos svim naporima, za neposto- janje spomenika starijih od 13. stoljeća u gradu (izuzmemo li izolirani nalaz jednog pleternog fragmenta) nije bilo lako pronaći zadovoljavajuća objašnjenja. Nisu ih mogle pružiti ni vijesti u narativnim historiografskim predajama koje su svojim karakterom lokalne (mletački i dubrovački ljetopisi) i, po samoj prirodi žanra, nužno funkcionalne, odnosno pragmatične.

Rasprave o *podrijetlu* grada Korčule, nakon tri- jezne sistematizacije i vrednovanja svih raspoloživih podataka u knjizi Vinka Foretića *Otok Korčula u srednjem vijeku* (iz 1940. godine), uglavnom su stoga poprimale oblik

diskursa u kojem se problematika postanka grada isprepliće s nastojanjima za utvrđiva- njem slijeda vrhovnih vlasti nad otokom. Pritom se, kada je riječ o samom položaju, s pravom inzistiralo na važnosti te točke u odno- su na putove navigacije tim dijelom Jadrana, a iz vida se nije ispuštao ni plan grada. U nje- govoj monumentalnoj pravilnosti otkrivalo se “hipodamsko” ustrojstvo i nerijetko - bez obzi- ra na nedostatak ranosrednjovjekovnih repera (ili upravo zbog toga) - pretpostavljalo da je posrijedi svojevrstan prežetak antike.

Knjiga Joška Belamarića u tom je pogledu odlučan zaokret. Autor tvrdi da je grad podignut *ex nihilo*, a njegov *osnutak* izričito datira u 1256. godinu i pripisuje Marsiliju Zorziju, mletačkom plemiću kojeg povijesni izvori, nakon niza zapaženih vojnih i diplo- matskih akcija na istočnom Sredozemlju, od 1252. bilježe na južnom Jadranu. Te je godine *po odredbi slavnoga dužda mletačkoga* ime- novan dubrovačkim knezom, a po isteku man- data, 1254. godine, za kneza ga pozivaju Korčulani. Došavši na Korčulu iz nepoznatih je razloga morao odstupiti, da bi se vratio silom

dvije godine kasnije. Grad Korčula po Belamariću je izgrađen između Marsilijeva povratka 1256. godine i 1265. godine, kada je *obnovljenom* gradu Marsilio podijelio statut.

Tekst knjige sastoji se od četiri dijela. U prvom, naslovljenom *Marsilio Zorzi i osnutak grada Korčule 1256. godine*, iznosi se opća teza i navode kod nas manje poznate pojedinosti iz Zorzijeve biografije. U drugom dijelu autor tumači *Regionalni geopolitički kontekst u času osnivanja Korčule*, analizirajući vijesti o Marsilijevim akcijama na dužnosti dubrovačkog kneza i pripisujući mu zasluge za određene diplomatske poteze. U trećem poglavlju - *Utemeljenje grada i njegov početni razvoj* - rekonstruiraju se, polazeći od vijesti u uvodnim stihovima i proemiju korčulanskog statuta, zbivanja između 1256. i 1270. godine. Posljednji dio knjige - *Urbanistički plan grada* - diskusija je o karakteristikama urbanističkog ustrojstva Korčule. Ondje se ukazuje na neodrživost teza o antičkom postanku i upozorava na činjenicu da je racionalnost kojom se odlikuje plan Korčule upravo izrazita karakteristika urbanističkih struktura zasnovanih u 13. stoljeću.

Knjiga je opremljena većim brojem ilustracija s iscrpnim legendama koje, premda su uglavnom tek posredno vezane uz sam tekst, ilustriraju sve najvažnije aspekte korčulanskog urbaniteta i nadovezuju se na teze i zaključke iznijete u završnom poglavlju. U prilogu su dokumenti (dvije oporuke Marsilija Zorzija i transkripcija isprave iz 1253. kojom se Dubrovčani s Marsilijem kao knezom na čelu obvezuju na savezništvo s bugarskim carem) te bibliografija.

Ukratko, Belamarićevu osnovnu tezu (premda se ne bismo mogli složiti sa svim argumentima koje joj iznosi u prilog) smatramo točnom: urbanističko ustrojstvo povijesne jezgre Korčule definirano je sredinom 13. stoljeća; ono je rezultat spleta događaja u kojima je neprijeporno glavnu ulogu odigrao Marsilio Zorzi. Diskusija o *osnutku grada* ipak bi u konkretnom slučaju iziskivala

Patrimonium Croaticum

Joško Belamarić
OSNUTAK
GRADA KORČULE

Ex Libris

prethodno definiranje sadržaja; kako svakog od tih dvaju pojmova, tako i cijele sintagme. Protiv postavke o nastanku grada *ex nihilo* (koja se kao lajtmotiv ponavlja na više mjestima) ipak govore teško osporivi zaključci o položaju grada Korčule u sustavu plovidbenih pravaca na ovom dijelu Jadrana. Stoga i sam autor dopušta da je "neki grad, zacijelo u rudimentarnom stanju, mogao postojati na istom mjestu". S druge strane teorija o osnutku grada bar bi hipotetski trebala voditi računa o autohtonom stanovništvu; s obzi-

rom na ponuđene argumente, zbivanja na Korčuli (povlačenje i ponovni dolazak Marsilijev) nismo skloni promatrati isključivo kao reflekske ili pak povode pojedinih stadija sukoba između Dubrovčana i kralja Uroša I.

Dakako, Belamarićeva je egzegeza raspoložive dokumentarne građe, koliko god inspirativna, tek jedna od mogućih. To ni u kom slučaju ne umanjuje njegov uistinu odlučujući doprinos diskusiji: polazeći od poznavanja i analize samog spomenika problem je uspio sagledati u znatno širim vizurama nego njegovi prethodnici. U tome su mu išli na

ruku i razmjerno recentno objavljeni rezultati istraživanja lika i djela Marsilija Zorzija; upravo su oni bili poluga koja je omogućila ponovno otvaranje rasprave i pokretanje stvari s mrtve točke. Treba naposljetku ukazati i na raspon konzekvencija autorovih zaključaka za redefiniranje, odnosno preispitivanje postojeće slike zbivanja kako kad su posrijedi opće determinante urbanističke povijesti istočnojadranskih gradova u 13. stoljeću, tako i dosad neuočene mogućnosti za smisleniju interpretaciju tragova koje je to vrijeme ostavilo na njihovim strukturama.